

A játszma világra szóló

Eörsi István A kihallgatás című drámája a kaposvári Csiky Gergely Színház társulatának előadásában

Van egy rendkívüli jelenet Eörsi Istvánnak a kaposvári Csiky Gergely Színház társulata által előadott darabjában, A kihallgatásban. Kolosy Kálmán elítelt a fűtőcsövön át kihallgatja a szomszédos sötét zárkában beszélgető börtönparancsnokot és Koplárt. Megtudja, hogy Sztálin halott, már kilenc hónapja. Kolosy vinyogva röhögni kezd. Amikor a belépő őrnagy kérdőre vonja, Kolosy eltereli a földön és fetrengve nótázik. Az őrnagy üvöltésére, hogy „jelentést”, fektében kihúzza magát, szalutál, úgy mondja: „Őrnagy úr, tisztelettel jelentem, apuka kinyiffant”. A „mit ugat” kezdetű ösztönző kérdésre folytatja: „Elpatkolt. Elhunyt. Elhalálozott. Jobblétre szenderült.” „Apuka. Apukák apukája. Legfőbb apuka. Apukisszimusz. Aluról szagolja a mauzóleumot.” Hármasszoros bravúr ez a jelenet: dramaturgi, rendezői és mindenekfelett színészi. Lukáts Andor nevetése és fetrengése teszi hangsúlyossá a helyzet irrealitását, amelyben a félelmetes olyan közel kerül a neveléshez, hogy már különbséget sem lehet tenni közöttük.

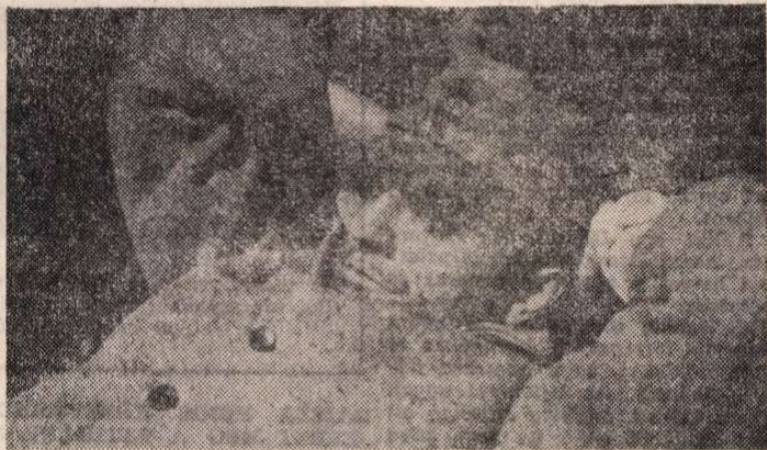
Eörsi börtöndarabja realista játék, az írónak a világra szóló játszmaról gyűjtött hiteles megfigyeléseire alapul. A történet időpontja 1953. december 24. Helyszín: magyarországi börtön. A darab lényege a politikai elítéltek eszméi vitája egymás között és börtönparancsnokokkal. A jelenkori erkölcsiség legmélyebb kérdéseiről esik szó az erőszak a kurzárférjében. (Jön Cella-Cella kurtavassal.) Többek között arról folyik a vita, hogy a világot a terror vagy a szeretet válthatja-e meg, továbbá hogy mi a bűn. Történelmi időkben bűn-e tisztességesnek lenni, amikor csak hazugsággal lehetne segíteni a társakon? Előbbre való-e a pártfűség a barátságnál? Lehet-e hinni az egész folyamatban, amikor részben félelmetesen kiábrándító? Közben ott ágaskodnak a kérdé-

sek a levegőben: kit igazol a jövő? Valóban felszabadult-e az emberiség, vagy csak a hatalom egy újabb formáját gyakorolják fölötté?

A vita izgalmából elvesz valamennyit a tény, hogy a dráma megírása, 1965 óta sok minden nyilvánosságra került a sztálinista szocializmusról, bár Eörsi úgy írta meg a politikai elítéltek közötti viszonyokat, hogy azok általában is érvényesek a határhelyzethez került emberi viszonylatokra.

A helyszín, a börtön akár jelképesnek is felfogható, másrészt

messej ne találkozná előbb. Mikközben erőszakkal tuszkolja ki a céljából a foglár és az őrnagy, mondván „Azt nem maga dönti el, mester. Nem a maga akaratából került ide, nem a maga akaratából távozik innen”, Koplár rájön, hogy Vermest kivégezték. A rendezés itt kimerevíti a képet, megállítja Koplárt a börtönajtóban. Végül is nem tudjuk, kinek az akaratát teljesül, Nyitva hagyja a kérdést: kié lesz az utolsó szó, azoké-e akiknek nincsenek erkölcsi gátjai? Ez esetben Cella-Cella fogláré és Sajtos őrnagyé. Sztarenki Pál őrnagya maga az

Lukáts Andor (Kolosy Kálmán) A kihallgatásban

viszont kik beszélhetnének öszintébben, mint a politikai meggyőződésük miatt életfogytiglanra ítélt fegyencek, nekik már igazán nincs sok vesztendőjük. Van ellenben vesztendője a börtönparancsnoknak és az őrnagynak, akik helyzetükből adódóan taktikáznak és jelentgetnek, telefonálnak, „egyeztetnek”. Ahogy Főti börtönparancsnok fogalmaz: „Lógnak a drót végén, mint kukacok a horgon”. Az erkölcsi fölény az elítélteké. Már a színészválasztás is ezt sugallja. Babarezy László és Mohácsi János rendezők olyan hiteles színészre találtak Tóth Bélában, aki már alkattilag is tökéletes Sándor bácsi. Ő a XX. századi ártatlan kisember, akit nagy dolgokra szemelt ki az Isten. Testtartásában, arcának minden rezdülésében, a beszédében benne van kitörölhetetlenül, hogy ő egy cselédgyerek, akit a papok mosdattak ki. Ő az, aki szent örületében imára kulcsolt kézzel najvul halad keresztül a katasztrófa-kon. Koplár István kommunista elítéltné is a hite ad tartást. Koplár azonban másban hisz: a világméretű harcban, az eszmében. „Olyan szocializmust teremtünk, amelyben minden tisztességes szándék otthonra talál” — hirdeti. „Ámen” — fűzi hozzá Balla a maga kommentárját, Koplár nem izgatják Balla ironikus köztözködéseit. Jordán Tamás sokat megélt emberként hozza Koplárt, rezignáltan. Bár vallja, hogy az eszme számára fontosabb a barátságnál is, nem akar szabadulni anélkül, hogy legjobb barátjával a még fogolynak hívó Ver-

angyalarcú hőhöz. Krum Ádám foglárja pedig olyan észbontóan hiteles és neveléses parancsvégrehajtó, mintha valamelyik fogdában találták volna. Talált tárgy. Hosszú távon nálánál sokkal veszélyesebb Főti börtönparancsnok, Koplár egykori fogolytársa Spindler Béla megformálásában. A pártvezetőség pillanatnyi érdekeit némi leikiismeret-furdalással, ám mégis kiszolgálja. Gennyes mosolyal igényesül egyensúlyozni a labilis helyzetben.

Karácsonyi Tamás outsider Ballája át legközelebb a mai 20 és 30 évesekhez világérzésben. Balla szemében nem tud már hinni. Létének egyetlen értelme a minden létező és létezőnek hitt kigúnyolása. Egyetlen pont sem szalasztana el. Jórészt neki köszönhető, hogy röhögünk megállás nélkül, holott „maga a dolog nem vidám”. Félelmetesen pontos és nagy alakításnak tartom Karácsonyi Balláját.

Kolosy elítélttel van egy nagyon teatrális ötlete az írónak. A jobb kezét steril, tisztán akarja megőrizni, ezért rongyba csavarja illetve állandóan súrolja. Bolsevik nem érhet hozzá Lukáts Andor ezt az ötletet megtölti étellel. Élményszamba megy, ahogy a lényegében semmit nem akaró, azonban mindig friss hírekre vadászó izgága Kolosyt, a letűnt osztály képviselőjét megformálja. Az alapszituációnak megfelelően intenzíven nagy energiával alakít.

Tanulmányokat lehetne írni kivétel nélkül mindegyikük alakításáról, a figurák gondolati, pszichológiai felépítéséről. Annál inkább, mivel a rendezés teljesen a kitűnő színészekre épít. Mindössze egyetlen trükköt használ: a közönséget is bevonja a játékba azzal, hogy felülteti a színpadra az elítéltek és ítéltézők közé. Karnyújtásnyira tőlünk valósul meg a csoda, amit színészi átváltozásnak szokás nevezni. Egy hamis hang elrontana az illúziót ebben a tökéletesen hangszerelt rendezésben, ahogy a főlöleges díszlet is zavarna. Zsanda Zolt színpadképe azonban filozofikus tömörségű, ugyanakkor célratoró a rendezéssel összhangban. Olyannyira funkcionális hogy szerencsésen észrevétlen. Vaságy, fapad és egy íróasztal jelzi mindössze a cselekmény három színterét, a cellát, a sötétzárkát és a parancsnoki szobát. A rendezés lényegesen emeli ki az éppen szereplő sávot. Cselényi Nóra jelmezei csaknem igazaiak, puritánok, annyiban stilizáltak, amennyiben a játék maga is a gondolat felügyelete alatt áll.

A kihallgatásban minden összefűt, ezek után már csak az maradt hátra hogy bevaljam: a kaposváriak újvidéki vendégjátéka egyike nagy színházi élményeimnek. BARTUC Gabriella

nyá régészek

járátát őrző szárnyas, bikafejű emberalakot ábrázoló domborműre. Attól kezdve kisebb-nagyobb megszakításokkal, állandóan folynak a kutatások, ám az asszír uralkodók kincseit csak most fedezték fel. A két királysír felfedezése újabb lendületet adott a kutatásoknak, serkentette a tudományos érdeklődést, de felfűtötte a szenvedélyeket is, s most a kutatók abban reménykednek, hogy hamarosan újabb királysírokat, s ezekben még meséesebb kincsekre bukkanhatnak. Muzahin abban reménykedik, hogy megtalálják a véres kezű uralkodónak, Asszúrnaszirpálnak a sírját is.

S. S.

AZ ÚJVIDÉKI SZÍNHÁZ 1989. DECEMBERI MŰSORA

Kedd, 5.
19.00 — Ivan Kušan: GALÓCZA
Szerda, 6.
19.00 — Ivan Kušan: GALÓCZA
Csütörtök, 7.
19.00 — Tolnai Ottó: MAMUTTEMETŐ és BAYER ASPIRIN
Kisterem
Péntek, 8.
19.00 — Tolnai Ottó: MAMUTTEMETŐ és BAYER ASPIRIN
Kisterem
Szombat, 16.
17.00 — Kosztolányi Dezső: ÉDES ANNA
Vasárnap, 17.
19.00 — R. Marinković: KÖZÖS FÜRDŐ,
A zágrábi HNK vendégjátéka
Hétfő, 18.
19.00 — R. Marinković: KÖZÖS FÜRDŐ,
A zágrábi HNK vendégjátéka
Csütörtök, 21.
19.00 — Drago Jančar: GODOT-RA LESVE
BEMUTATÓ
Péntek, 22.
19.00 és 21.30 — M. Karadžić: LÁTOGATÓBA JÖTTÉL
A belgrádi Ifjúsági Művelődési Otthon vendégjátéka
Szombat, 23.
19.00 — A. Strindberg: JÚLIA KISASSZONY
Az Atelje 212 vendégjátéka, Kisterem
Szombat, 23.
19.00 — Borislav Pekić: KORESPONDENCIJA
Az Atelje 212 vendégjátéka